

Samenvatting Rechtsgeschiedenis
Extern recht
Jonathan Van Dooren

Geschiedenis Privaatrecht

Recht

- De studie van sanctioneerbare regels, die het leven in een gemeenschap regelen

Rechtsgeschiedenis

- De studie van het recht doorheen de eeuwen
- Recht niet altijd product van logica → soms historisch verklaren
 - Echtscheiding met onderlinge toestemming: toch naar de rechtbank om te proberen verzoenen, eigenlijk gewoon papiertje te tekenen → kerk wil scheiding afremmen door moeilijk te maken
- Extern → Hoe zijn de regels er gekomen
 - Materiële bronnen van recht (Maatschappelijke veranderingen die ervoor zorgen dat rechtsregels veranderen)
 - Formele bronnen van recht (rechtstreeks maken van recht)
 - Wetgeving door machthebbers
 - Rechtspraak door rechters
 - Rechtsleer door geleerden
 - Gewoonte door de maatschappij
 - Kenbronnen = informatie over de inhoud van een regel
 - veel moeilijker vroeger (geen teksten)
- Intern → De ontwikkeling van de regels zelf (**Belangrijkst**) (resultaat van extern recht)

Publiek-privaatrecht

- Indeling is problematisch
 - Nu: Arbeidsrecht
 - Kan zowel publiek als privaat zijn
 - Vroeger: Leenrecht
- Strafrecht? Oorspronkelijk was strafrecht privaatrecht, nu publiekrecht, maar restanten:
 - Burgerlijke partij
 - Meer aandacht voor de slachtoffers
- Onderscheid is redelijk recent
 - Romeinen kenden een onderscheid, maar dit was van weinig belang
 - Inval Germanen → onderscheid vervalt, koning beschouwt alles als privaatdomein, ook het recht
 - Eerst 17^e eeuw → Duitsland
 - Franse revolutie → bij ons
 - Engeland → pas in 20^e eeuw

Opletten

- Law in the Books
- Law in Action
- Law in Minds

Verantwoording van de studie van de rechtsgeschiedenis

Extern recht

- Bewustwording juridische traditie
 - Faculteit rechtsgeleerdheid is oudste, sinds Romeinen
- Achtergronden van het recht
- Verhouding RS/RL/W
 - Nu is wetgeving belangrijker
- Unieke van ons recht
 - Nu: recht abstract systeem met logica
 - Vroeger: anders

Intern recht

- Rechtsregels begrijpen
 - Logica en zin van rechtsregel inzien
- Rechtsregels verbeteren
- Rechtsregels relativeren
 - Recht is niet vanzelfsprekend
 - Bv. homo-huwelijk vroeger niet vanzelfsprekend
 - Vlugger vernieuwingen voorstellen
 - Bv. vrijwaring tegen verborgen gebreken bij koop
 - Bv. erfenissprong = grootvader dood, kleinkind erft geld (meest nodig)
 - Ook al in Franse Revolutie (tussen oom/tante – neef/nicht)
 - Terug afgeschaft: systeem mislukt
 - Bv. kleinzoon erft bedrijf vader moet voor (klein)zoon werken

Algemeen

- Rechtsgeschiedenis ≈ ervaring + relativeren rechtspositivisme
(Rechtspositivisme = leer die vooronderstelt dat het recht slechts bestaat uit regels die de wetgever uitvaardigt)
 - Ervaring moet je opdoen, kan je niet leren
 - Compenseren door rechtsgeschiedenis, daaruit leren
- Belang niet overdrijven
 - Nieuwe rechtsregels → Bv. Downloaden

Hoe rechtsgeschiedenis bestuderen

- Twee benaderingswijzen
 - Historische
 - Aandacht op historische context
 - Minder op praktische nut voor hedendaagse juristen
 - Juridische
 - Studie in functie van hedendaagse recht
 - Wij kiezen hiervoor
- Gevolgen:
 - Geen oudheidkunde
 - Geen anachronismen = vergissing in de tijdrekenkunde (Bv. Romein met GSM)

Periodisering extern recht

Romeinse periode

- Oud-Romeins recht (753 V.C.-250 V.C.): Begin (Rome primitief → recht primitief)
- Voor-Klassiek recht (250 V.C. -0): Take-off (Rome groeit → recht groeit)
- Klassiek recht (0-250): hoogtepunt (De standaard, referentiepunt, hoogtepunt)
- Na-klassiek recht (250-527): Verval (Rome verliest het westen)
- Justinianus (527-565): kort herstel

→ Gaat het in Rome niet goed, dan gaat het goed met het recht en vice versa

Na de Romeinen (West-Europa)

- Costumier recht (476-1100): gewoonte (Europa primitief → recht ook)
- Ius Commune (1100-1800): Romeins recht + gewoonte → gemeenschappelijk recht van Europa, voortgebouwd op Justinianus
- Verlichting ca. 1800: revolutie → geen Romeins recht, geen universeel recht → nationaal recht op basis van wetten
- Nationaal recht (1800-nu): nationaal wettenrecht
- Toekomst... (Europese en regionale recht maken comeback, het recht van buiten Europa zal aan invloed winnen)

→ **Bedenkingen bij de periodisering:**

- Periodisering is gebrekkig
 - Veranderingen gebeuren geleidelijk
 - Niet altijd gelijktijdig → niet overal op dezelfde moment
 - Het oude blijft soms voortbestaan (overlapping Naklassiek/Justinianus/costumier)
- Chronologie wijkt af van de gewone
 - Rechtsgeschiedenis andere breuklijnen dan algemene geschiedenis
 - 1100: verandering:
 - Romeins recht → Men herontdekt het recht van Justinianus + opkomst universiteiten
 - Fundamentele omwenteling van de maatschappij
 - Stijgende landbouwproductie
 - Bevolkingsgroei en verstedelijking
 - Herleving van handel en industrie
 - Vermindering analfabetisme (door univs)
 - Betere organisatie van kerk en staat
 - 1500: weinig verandering voor het recht, vooral continuïteit
 - Ontdekking Amerika
 - Boekdrukkunst
 - Reformatie (de kerk valt uiteen)
 - Opkomst absolutisme
 - 1800: verandering: BW (industriële revolutie + verlichting)

→ In algemene geschiedenis een breuklijn omstreeks 1500, voor het recht is dit op 1100

- Chronologie is West-Europees

De Oud-Romeinse periode

753 V.C. – 250 V.C.

Rome is primitief

- Ontstaan Rome
 - 753 V.C. is de mythische stichting van Rome (eigenlijk 100 jaar later : 650 V.C.)
- Van stadstaat tot heerser over Italië
- Maar: blijft een primitieve maatschappij (grotendeels agrarisch)
 - Uit het recht → de Spiegelstraf
 - De familia = de boerderij (gronden, gebouwen, slaven, dieren + het gezin van de boer)
 - De pater familias = de heer des huizes (oudste man) → heeft alle macht in de familia

De instellingen

- **In de koningstijd: (tot 510 V.C.)**
 - Koning en de drie standen
(Koning alle macht: legeraanvoerder, politiek hoofd, opperste rechter,...)
 - Patriciërs: grootgrondbezitters, Romeinse aristocratie
 - Plebejers: Niet de bovenlaag maar hebben ook gronden, agrarisch
 - Clientes: geen grond en geen nuttig beroep → economisch en sociaal onderaan → afhankelijk van de Patriciërs
 - (Slaven) → geen mensen, ze zijn bezit
- **In de republiek: (Na 510 V.C.)**
 - Koning buiten gesmeten → Patriciërs nemen de macht over → Plebejers streven naar een gelijkberechting met de Patriciërs
 - De Senaat: zwaartepunt van de politiek
 - Vergadering van de patriciërs van het patriarchaat
 - Aanvankelijk een vergadering van familiehoofden, later van oud-magistraten
 - Senex = oude man
 - **Senaat:**

Rome

- Ouder
- Rijker (Niet betaald)
- Benoemd
- Voor het leven

Bij ons

- Ook jongeren
- Ook anderen
- Verkozen
- Voor 4 jaar

- Volksvergaderingen: 4 Volksvergaderingen
 - De 3 Comitia (telkens alle Romeinen)
 - De Concilium plebis (Volksraad) → enkel Plebejers
Minder belangrijk, niet zoveel te zeggen (gezien groter worden van Rome)
- Magistraten: zijn geen rechters (Door het volk gekozen overheidspersoon)
 - Zijn verkozen
 - Jaarlijks mandaat, meestal collegiaal (meerdere personen)
 - Geen specialisten
 - Niet betaald

Magistraten in Rome:

- Priester → verkozen magistraten, vooral sacraal (meerdere)
- Consul → politieke en militaire leiders (2)
- Praetor → de magistraat van het recht (1) (te vgl met onze minister van justitie)
- Censor → Toezicht houden op de goede zeden (leden senaat benoemen)
- Aediel → magistraten verantwoordelijk voor de markt
- Quaestor → Voor de financiën
- Volkstribuun → Veto stellen tegen de beslissingen van de Comitia en de magistraten, de plebejers beschermen

Primitieve rechtsbronnen

- Gewoonte
 - Moraal: terrein van de censor
 - Recht: terrein van de andere magistraten
- Wet
 - Wet der XII tafelen (bronzen platen)
 - Ontstaan → 450 V.C.
 - Inhoud: regelt onduidelijke materies, veel strafrecht, zeer primitief
 - Andere wetgeving
 - Leges → algemene bindende besluiten van de Comitia, geldt voor Plebejers en Patriciërs
 - Plebisciet → beslissing van Concilium Plebis
 - Lex Hortensia → 287 V.C. → gelijkstelling Plebiscieten met Leges
 - Lex Aquilia → 286 V.C. → basis 1382 BW
 - Naast leges en plebiscieten ook Senatusconsulta = senaatsbesluiten (in deze periode nog geen wetten → dus nog geen bron van recht)
- Andere bronnen van recht: minder belangrijk
 - rol priesters → recht zeer religieus uitgelegd (minder belangrijk)

Primitieve procedure

- Prehistorische fase: eigenrichting
 - Vroegste fase: Primitieve procesvorm → religieus: beroep op de Goden
 - Legis-actio
 - Betekenis term → ritueel gebaseerd op de wet of de gewoonte
 - Primitief karakter
 - Kenmerken
 - Geseculariseerd → minder religieus, echt bewijzen zoeken
 - Zeer plechtig → formeel
 - Juiste gebaren
 - Juiste woorden
 - Niet haperen
 - Enkel voor de Romeinen (Vreemdelingen moesten cliënt worden van Patriciër zodat die hun rechten kon beschermen)
 - In TWEE fasen!
 - 1: Verschijning voor magistraat, formele handelingen waarbij elke partij haar standpunt uiteenzet
 - 2: Magistraat stuurt door naar rechter (particulier) → doet uitspraak na de bewijzen en pleidooien van de partijen
- De magistraat is niet de rechter

Het begrip Actio

- Letterlijk: handeling waarmee men een procedure opstart
- Vrij vertaald: rechtsmiddel dat iemand met een bepaald recht heeft om zijn recht voor de rechter af te dwingen

→ De Romeinen zijn niet geïnteresseerd in het hebben van een recht, wel in de mogelijkheid om dit recht voor een rechter af te dwingen

- Verschillende betekenissen doorheen de tijd:
 - In de Legis Actio: ritueel om een procedure op te starten
 - Later: Rechtsmiddel → manier om zaak voor de rechter te brengen
 - Tenslotte: Vordering → hetgeen je van de rechter vraagt, de eis

De Voorklassieke periode

250 V.C. – 0

Rome wordt een wereldrijk

- Wereldrijk rond de Middellandse Zee
- Handel en nijverheid worden belangrijker + cultuur komt onder Griekse invloed tot ontwikkeling
- Macht in handen van senaat + magistraten (Praetor)

Aanpassing instellingen

Expansie → nood aan aanpassing van de instellingen (meer mensen → meer geschillen)

- In Rome:
 - Tweede Praetor erbij
 - Praetor Urbanus → praetor voor de stad, voor de Romeinen dus
 - Praetor Peregrinus → Voor Romein – vreemdeling of vreemdelingen onderling op het Romeins grondgebied
 - Progressiever (nieuwere ideeën)
 - Gelijkshakeling Italië en Rome (alle inwoners van Italië → Romeinen)
- Provincies: Probleem van bestuur (Verval enkele oudere instellingen)
 - Na 1 jaar als magistraat kan men gouverneur van een provincie worden
 - **Voordeel:** Ze kennen de nieuwste technieken vanuit Rome en nemen ze mee naar een provincie
 - **Nadeel:** gouverneurs vullen hun zakken (geen controle)
- Censuur verliest sterk aan betekenis op het einde van deze periode
- Senaat wint het meest bij uitbreiding Rome → meer macht over meer gebied
- Volksvergadering verliest

Rechtsbronnen

- Gewoonte: weinig belang
- Wetgeving: idem (andere terreinen dan privaatrecht)
- Magistratenrecht (Praetor)

→ De praetor maakt recht:

- Reactie op de vraag naar Actio op grond van wet of gewoonte
 - Actio toestaan → gewoon doorsturen
 - Actio toestaan met exceptio → er staat een uitzondering in wet of gewoonte en doorsturen
 - Actio weigeren
- MAAR: soms tegen wet en gewoonte
 - Actio toestaan
 - Exceptio weigeren
 - Exceptio toestaan
- Conclusie: Praetor verandert recht → centrale figuur (Grote motivering Praetor om actio's toe te staan → mensen zijn kiezers en Praetor is politicus)

- Voordelen: snelle reactie, soepel systeem
- Nadelen: Gevaar voor willekeur
- Maar Edict = algemene verordening magistraat (Wanneer hij Actio's en Exceptio's toestaat)
 - Werd vaak gewoon overgeschreven van voorganger
 - ➔ De Praetor is niet gebonden door zijn eigen edict
- Gevolgen:

Ius Civile = Traditioneel recht
(Gewoonte)

Ius honorarium = Het recht dat op
het ambt van de magistraat berust
(Magistratenrecht)

Ius Civile (enkel voor de
Romeinen)

Ius Gentium = Recht van volkeren,
tussen vreemdelingen en Romeinen en
vreemdelingen onderling
≠ volkenrecht
➔ Recht dat men toepast bij mensen
van verschillende volkeren
(gemaakt door de Pr. Peregrinus)
➔ Enkel voor 2 personen van elk een
verschillend volk!
Bij Bv. 2 Florentijnen ➔ Florentijns recht

- Verschillende soorten Actiones

Actiones Civiles

Actiones Honorariae

- Actiones Utiles
(naar analogie)
- Actiones Ficticiae
(Men gaat uit van een fictie, aan alle
voorwaarden is voldaan)
- Actiones in factum
(gebaseerd op een verhaaltje)

- Praktisch gericht ➔ Zodra er een
probleem rijst, dan zal Praetor recht maken , anders niet. (Veel analogie)

Praetor heeft hulp van de rechtsleer

- Juristenrecht (rechtsleer)
- Term: Jurisprudentia ➔ Praetor laat zich bijstaan door jurisprudentes = geleerden in het recht (Bij ons = Rechtsleer)

Jurisprudens

- Pleit niet
- Onpartijdig
- Werkt gratis

Onze advocaat

- Pleit
- Partijdig
- Wordt betaald

De Formulaprocedure

- Verval Legis Actio → Enkel voor de Romeinen
- Opkomst Formula
 - Term = schriftelijke formulering van de stellingen van de eiser en de gedaagde, op grond waarvan de rechter het proces moet beslissen
 - Ontstaan → slechts geleidelijk verdringen van de legis actio (meer vreemdelingen → komt uit het Ius Gentium)
 - Voordeel → niet zo formalistisch
- Verloop
 - Voor het proces: dagvaarding
 - Het proces in 2 fasen
 - 1^e fase: In Iure (Praetor, magistraat)
 - Eerst de eiser, reactie Praetor:
 - Weigeren Actio
 - Toestaan Actio
 - Vervolgens kan verweerder:
 - Verweer ten gronde voeren
 - Exceptio vragen: Exceptief verweer
 - Bekennen
 - Niet reageren: heeft zware gevolgen

Ping Pong bij de Romeinen:

Eiser: Actio

Reactie verweerder = Exceptio

Reactie eiser = Replicatio (exceptio op exceptio)

Reactie verweerder = Duplicatio (nog eens exceptio)

- Opstellen Formula = draaiboek van het proces, verschilt naargelang de Actio
- Litis Contestatio = vaststelling van het geding, partijen gaan akkoord met formula
 - Bindende kracht vonnis
 - Exceptio Rei Iudicatae = Non Bis In Idem = exceptie van gezag van gewijsde
 - Niet aanvaarden = sancties
- 2^e fase: Fase voor de rechter = Apud Iudicem (rechter, particulier)
 - Partijen leveren bewijzen, rechter doet uitspraak
- Betekenis veroordeling
 - Bij ons: liefst in natura
 - Hier: nooit in natura, tenzij bij noxale acties (schade-acties)
- Na het vonnis:
 - Tenuitvoerlegging**
 - Actio Iudicati → eiser mag het gehele vermogen verkopen

De Klassieke periode

0 - 250

Rome krijgt een keizer

- Crisis van de republiek maar:
- Caesar mag geen monarchie inrichten
- Oplossing: Principaat van Augustus:
 - Schijn van republiek
 - In feite monarchie (princeps)
 - Princeps benoemt senatoren
 - Principaat: bloei van Rome (Pax Romana= Romeinse vrede , leidt tot ontwikkeling provincies)
 - Zeer bekwame administratie

Opmerking: Ontwikkeling provincies leidt tot Constitutio Antoniniana → Van Caracalla → Voortaan is iedereen in het rijk een Romein → Voor iedereen Ius Civile

Gevolg: verminderen onderscheid Ius Gentium en Ius Civile

Instellingen

- Principaat: achter de façade van de republiek heerst de keizer
- Oude instellingen blijven, MAAR:
 - Magistraten: de Princeps is de supermagistraat
 - Senaat onder controle van de keizer → senaat is stroman van de keizer
Senator ontslagen (pleegt zelfmoord om kinderen te redden van schaarste)
 - Keizerlijke provincies
 - Keizerlijke ambtenaren

→ Zwakheden van dit systeem: alles hangt af van de keizer!

Rechtsbronnen

- Gewoonte is uitgespeeld
- Leges en plebiscita:
 - Worden verdrongen door **Senatusconsulta** (wetten van de senaat)
→ dit is verkapte keizerlijke wetgeving
- Achteruitgang Praetor door:
 - Edictum Perpetuum = Eeuwig edict (Hadrianus → geschreven door Salvius Julianus) → Geen nieuwe edicten meer
 - Opkomst Cognitio-procedure = kennisname buiten de gewone procedure
 - Keizerlijke inmenging in de rechtspraak
 - De keizerlijke rechtscreatie
 - Praetor kan niet meer rekenen op juristen, zij zijn in dienst van de keizer
- Keizersrecht:
 - Keizerlijke wetgeving krijgt de naam Constitutiones
 - Vormen van keizersrecht:
 - Edicten = algemene verordening (Geldt voor altijd <-> normen magistraat voor 1 jaar)
 - Decreten = wetten van de keizer
 - Mandaten = instructies van de keizer aan zijn ambtenaren
 - Rescripten = antwoord op vragen aan de keizer → altijd over het recht en de regels , niet over feiten
 - **Keizersrecht is een product van de keizerlijke macht !**

- Juristenrecht:
 - Element van continuïteit
 - Probleem autonomie van de juristen → ze hebben de keizer niet nodig
 - Oplossing: het *Ius Respondendi* = het recht om in het openbaar advies te geven bekleed met keizerlijke stempel
 - In het begin niet bindend, later wel bindend
 - Daarna volledig vervangen door de keizerlijke rescripten
 - Evolutie van de onafhankelijke jurist → de jurist met het *Ius Respondendi* → de jurist-ambtenaar
→ topjurist wordt het hoofd van de bodyguards van de keizer (de machtigste man na de keizer)
 - Verwezenlijkingen klassieke juristen : bloei van het Romeins recht
 - Sterk casuïstisch: gevolgen
 - Weinig systematisch
 - Weinig definities
 - Uitzondering: Leerboeken (meer systematisch en meer gestructureerd)
 - Reden: in het recht is elke definitie gevaarlijk
→ ‘*omnis definitio in iure civili periculosa est*’
 - Instituten van Gaius
 - De belangrijkste klassieke juristen:
 - Vroegklassieke juristen: Labeo en Capito → 2 scholen: Sabinianen en Proculianen
 - Bloeiperiode: Salvius Julianus en Gaius
 - Laatklassieke juristen: Papinianus, Paulus, Ulpianus en Modestinus (2^e-3^e eeuw) (vaak hoofd van de keizerlijke lijfwacht)

De cognitioprocedure

- Formula: gaat achteruit
- Een nieuwe procedure: de *Cognitio Extraordinaria* (de kennisneming van een geschil buiten de gewone procedure)
 - Ontstaan: keizer heeft de macht → men stapt direct naar de keizer
 - Doordringen: eerst in de provincies, daarna ook daarbuiten
 - Verloop
 - Gehele procedure onder controle van de keizer of zijn ambtenaar
 - Geen *Litis Contestatio* meer, het vonnis heeft consumerende werking
 - *Litis Contestatio* is nu het begin van de procedure voor de rechter, waar de gedaagde ingaat op de beweringen van de eiser door deze te bestrijden
 - Niet langer 2 fasen! Alles speelt zich af voor de rechter
 - De rechter is vrij bij de waardering van het bewijs
 - Men kan nu ook tot een prestatie in natura veroordeeld worden
 - De procedure verloopt veel efficiënter
 - Recht op beroep
 - Hierarchische relatie
 - Rechtsbescherming
 - Stimuleert verschriftelijking
 - (Praescriptio is de exceptio van de formula procedure)

- (Exceptio is voortaan elk argument dat in het voordeel van de verweerder werkt)
- Tenuitvoerlegging
 - De veroordeelde kan voortaan ook eisen dat de veroordeling niet uitgevoerd wordt op zijn gehele vermogen, maar slechts op afzonderlijke vermogensbestanddelen

Betekenis Actio

In de Legis actio procedure → Ritueel

In de Formula procedure → Rechtsmiddel

In de Cognitio procedure → Eis

De Na-klassieke periode

250 - 527

Verval van Rome

- Zware crisis Romeins Rijk (Economische problemen, burgeroorlog,...)
- Gevolg →
 - Dominaat: Voordien Principaat (men liet macht niet zien) → Nu is er een keizer en die laat zijn macht wel zien!
 - Deling van het Rijk: Accent op het Oosten (Byzantium), zeker na 475 (val West-Romeinse Rijk) → Oosten was makkelijker te verdedigen, cultureel rijker
 - Doorbraak Christendom (einde 4^e eeuw: staatsgodsdienst)

Instellingen

- Barbaarse koninkrijken
- Het rijk zelf
 - Keizer is almachtig
 - Bijstand van zijn quaestor sacri palati = de penningmeester van het heilig paleis → minister van justitie

Rechtsbronnen

- Algemene vulgarisering (zeer simpel recht) , MAAR:
- Klassieke periode niet te hoog inschatten
- Vulgair recht is vaak zeer praktisch
- Nieuwe invloeden (Christendom, Hellenisme)
 - Meer ethische elementen in het Romeins Recht
 - Meer aandacht voor de billijkheid
 - Sterke opkomst geschreven stukken
 - Sterke deformalisering van het recht
- Magistraten en Volksvergaderingen: zijn verdwenen
- Gewoonte wint aan belang
- Juristenrecht (Ius): herkauwen van het oud materiaal → Te moeilijk: aangepaste uitgaven
 - Niet altijd eigentijds : interpolaties
 - Te omvangrijk: bloemlezing
 - Positief punt: Universiteiten
 - Meerdere scholen: Beiroet, Constantinopel, Rome
- Keizersrecht (Leges): → Belangrijkste bron
 - Orde in het Ius: Citeerwet
 - Enkel de Grote 5 zijn nog belangrijk
 - Gelijkspel → Papinianus is troef!
 - Orde in de leges: Codex Theodosianus = Officiële collectie van alle keizerlijke wetten (heeft rechtskracht)
 - Geen blijvende oplossing want steeds nieuwe wetten

Libelprocedure = de procedure van het dominaat

- Formula: verdwijnt
- Cognitio: omvorming tot libelprocedure
 - Algemeen: grotere rol ven en controle op de rechter
 - De rechter bemoeit zich meer met de bewijsvoering (beperkt zich niet langer tot de evaluatie van de bewijsmiddelen der partijen)
 - Libellus (verzoekschrift) en verschriftelijking → De rechtbank roept op (Rechter meer macht → meer controle → meer papier)
 - Procedure op tegenspraak (woord-wederwoord)+ Advocaten (Kennen zowel het recht als pleiten)
 - Term praescriptio = de nieuwe term van de exceptio
 - Onderscheid tussenvonnissen en hoofdvonnissen
 - Tenuitvoerlegging gebeurt vooral op afzonderlijke vermogensbestanddelen
- Is voorloper van onze procedure!
 - Verschil: lijdelijkheid van de rechter → De advocaat is de baas over het proces bij ons (origineel was er de grote macht van de rechter) → Slechte beslissing → Gerechtelijke achterstand
 - De kerk gebruikt deze procedure vanaf de 12^e eeuw, daarna nemen de wereldlijke rechtbanken dit over

Justinianus

527 - 565

Wie was Justinianus?

- Streeft naar herstel Romeins Rijk op: Hij wil terug naar de glorie dagen
 - Religieus vlak → Hagia Sophia
 - Militair vlak → Heroverd Italië – Noord-Afrika + stukje Spanje
 - Juridisch vlak
 - Had zeer bekwame medewerkers (Theodora) → Hij was een ‘talentscout’
 - Theodora was een topfou, zijn vrouw
 - Staat achter Justinianus
 - Heel belangrijk! Alle grote verwezenlijkingen samen met Theodora

Corpus Iurus Civilis (de naam is later gekomen → pas in 16^e eeuw)

- Tribonianus: jurist → Quastor Palaci = Minister justitie
- Delen:
 - Codex = Keizerlijke wetgeving (na codex Theodosianus)
 - Ontstaansreden: naar voorbeeld van Theodosius
 - Bevoegdheden makers codex
 - Interpolatie → bestaande wetten updaten
 - Snel gemaakt (kopiëren Theodosianus)
 - Tweede versie → geen originele teksten van wetten want interpolatie
 - Digesten = Bloemlezing: geschriften klassieke juristen
 - Nood aan een collectie van Ius
 - Nieuwe commissie maakt deze zeer snel (3 jaar → 2000 blz)
 - Verklaringen (Tribonianus is fantastische manager)
 - Commissie van 30 man
 - 3/5 → 2 auteurs: Paulus + Ulpianus (overgeschreven)
 - 1/5 → rest van de grote 5
 - 1/5 → alle andere juristen
 - Relativering (vol fouten)
 - Naam: Digesten/pandekten → alles staat erin → ook hier geen originele teksten → interpolatie!
 - Voordelen: bruikbaar, overzichtelijk
 - Instituten (1^e jaar rechtenstudie, 120 blz)
 - Doel: rechtsonderwijs
 - Is korter
 - Voorbeeld: Instituten van Gaius (Justinianus vriend Gaius)
 - Is tevens een wetboek (naast leerboek voor studenten)
 - Men kan het voor de Rechtbank inroepen!

- Institutenschema

Instituten

BK. 1 Personen
 BK. 2 Zaken
 BK. 3 Erfenissen
 Verbintenissen
 BK. 4 Verbintenissen
 Actiones

Burgerlijk Wetboek

BK. 1 Personen
 BK. 2 Zaken
 BK. 3 Erfenissen
 Verbintenissen
 Geen Boek 4, want geen
 Actiones

- Novellen

- Al zeer vroeg in zijn regering is Justinianus klaar met codex, digesten en instituten (Latijn) → Daarna Novellen (Nieuwe wetten)
- Niet officieel
- Belang Grieks
- Vooral van voor 546 (Theodora en Tribonianus zijn dood)

Effect

- Bekendmaking CIC → treedt in werking 10^e dag na bekendmaking
- Commentaarverbod → Prof mag parafraseren maar geen commentaar geven → Doet prof dit wel → Verbeurdverklaring + verbannen
 - Reden: niet graag kritiek + Commentaar maakt tekst onduidelijk
- Editie + vertaling:
 - Mommsen en Krüger → Duits
 - Spruit, fienstra → NI

Betekenis CIC toen

- Beperkt (Oosten)
- Basilica = Griekse versie van het CIC
 - Geactualiseerd en beter geordend

Succes CIC

In Oost Romeinse rijk: Geen → Basilica (Grieks)
 In westen: Geen, want tot 1100 barbaars

Maar ca. 1100

- Herontdekking CIC in Westen
 - Ontstaan universiteiten
- Gevolg: Ius Commune

De Costumiere periode

500-1100

West-Europa is achterlijk:

- Maatschappij toen: vrije vrouw had lang haar, slavin had kort haar
- Geen nieuw rijk: lappendeken van kleine koninkrijkes
- Handel, industrie, steden en geldeconomie → op een laag pitje

Het recht ook:

- Geen CIC
- De Germaanse invallen versterken de vulgarisering
 - Soms werd het Romeinse recht van de overwonnen Romeinse bevolking opgeschreven: Lex Romana Visigothorum = Romeins recht van de Visigothen, begin 6e eeuw
- Wel primitief recht: tarievenlijst, veel opgelost met geweld

Romeinen en Germanen:

- Zuidelijk: Romeins Recht / Pays de droit écrit
 - Noordelijk: primitief Germaans recht / Pays de droit coutumier
- Grens door Frankrijk (Noorden groter dan Zuiden)

Probleem: Germaans recht:

- Hebben de Germanen wel bestaan? Mythe van blond haar en grijze ogen
 - Diversiteit Germaanse stammen → Elke stam een eigen recht
 - Germanen die geen Germaanse taal spraken
- Geen betrouwbare bronnen over hun oudste recht
 - Tacitus: schrijft voor Romeins publiek (Germanen niet echt anti-Romeinen)
 - Volksrechten (leges barbarorum) = 5^e – 9^e eeuw opgetekend Germaans recht maar enorm veel Romeins recht erin.
 - Reeds invloed Romeins recht
 - Vooral propaganda
 - Tekst, maar recht is mondeling
 - Bv. : Lex Salica → een vrouw kan geen grond erven → Dit is opgesteld door Romeinse officieren voor hun Germaanse soldaten
 - Recht van de Noormannen → Dit is helemaal geen Germaans recht
 - Heel wat recht is pas in de middeleeuwen ontstaan
 - Het zagezegde Germaanse recht bestond uit: Oorspronkelijke Germaanse rechtsregels, Vulgair-Romeinse en kerkelijke invloeden + in de middeleeuwen nieuw gecreëerde rechtsregels
 - Vuilbakmethode werkt niet → alles wat niet Romeins of Canoniek is = Germaans recht → Geen enkele betrouwbare methode om het recht van de Germanen te weten
- Nieuwe mode: Germaans recht bestond niet → Klopt gedeeltelijk, is ook een late reactie tegen de Nazi's (Führerprinzip: Germaans → Führer is legeraanvoerder)

Probleem: Karolingische periode

Geen rechtsleer of wetgeving, maar uitzondering Karolingische periode:

- Capitularia: tekst opgesteld in Kapittels (puntjes) → niets interessants, meestal kerkelijke aangelegenheden, verdwijnen vlug
- Karolingische renaissance : onder Karel de Grote was er een heropleving van de cultuur en wetenschap (rechtswetenschap bleef wel achter)

→ Belang van beiden wordt sterk overdreven (20 mensen)

De kerk:

- Groot prestige Europees recht → Kerk is bindmiddel van West - Europa
- Maar weinig macht, vooral eigen kerkelijke aangelegenheden
- In deze periode is het huwelijk nog niet in de handen van de kerk

→ Dus belang beperkt

Engeland:

- Volkstaal grotere rol
- Positie vorst is sterker, groot belang van de wetgeving
- Engeland reeds nationale staat, in beperkte mate een nationaal recht
- Vanaf 9^e eeuw eengemaakt tijdens de strijd tegen de Noormannen → Term Danelaw = Stukje in Engeland waar meer Deens recht is

Het Ius Commune

1100 - 1800

De maatschappij verandert rond 1100

- Landbouwproductie stijgt
- Eerste universiteiten
- Vorsten worden sterker

Herontdekking CIC

- Herontdekking?
 - Geen herontdekking van het Romeins recht → meer een renaissance van de wetenschap van het Romeins recht
- Verklaring
 - Nood aan meer gesofisticeerd recht in Italië ten gevolge van:
 - Intellectuele heropleving → kritiek op het oude recht
 - Ontwikkeling van steden
 - Investituurstrijd (machtsstrijd tussen Duitse keizer en de paus, 11^e - 12^e eeuw)
- Rechten studeren → CIC → Omvang en Kopiëren → kost veel geld
 - Perkament → Schapenvel → Folio
 - 1 CIC = 500 schapen dood (5boeken in +- 200 folio's)
 - Inkt is ook duur
 - Iemand moet het schrijven: zeer duur!

→ Opgelet! Middeleeuwse versie van het CIC is niet dezelfde dan het originele CIC → De Griekse stukken halen ze eruit

Opkomst Universiteiten

Hangt samen met de herontdekking van het CIC

- Ontstaan: geleidelijk gegroeid uit de kathedraalscholen
 - Eersten in de 12^e eeuw : Bologna, Parijs, Oxford en Salerno
- Verspreiding:
 - Nieuwe stichtingen door vorsten of steden
 - Afscheuring van professoren en studenten uit een bestaande universiteit
- Belang voor rechtswetenschap:
 - men kan niet overal rechten studeren → Bv. Geen recht in Parijs → De rechtenuniversiteit uit de vroegste periode is Bologna

Verschil met Universiteiten nu:

Toen

- Internationaal
- Elitair
- Kerkelijk
- zeer autonoom
- grote macht studenten
- jongere studenten
- geen vast programma

Nu

- Nationaal
- Democratisch
- niet kerkelijk
- minder autonoom
- minder macht studenten
- oudere (?)studenten
- vast programma

- Evolutie:
 - Verspreiding universiteiten komt pas goed op gang in de late middeleeuwen
 - Verlies autonomie: meer inmenging van vorsten en steden
 - Verbetering voorbereidend onderwijs
 - Verlies internationaal karakter
- Gevolgen verbinding recht en universiteiten
 - Een wetenschappelijk recht
 - Een ivoren toren (Gevaar: wereldvreemd)

<->

Het Engelse model (Bachelor: gezel, leerjongen → Master: meester)

De term ius comune

- Ontwikkeld aan Universiteiten
- Romeins recht + Romano-canoniek recht = Ius Commune
- <-> Ius proprium (het lokale gewoonterecht)
- receptie → Ius Commune dringt geleidelijk in de praktijk door

Opgelet!

- Ius Commune is een veelzijdige term
 - Common law: gemeenschappelijk recht uit Engeland
 - Gemeines recht: gemeenschappelijk recht uit Duitsland
 - Droit commun de la France: gemeenschappelijk recht uit Frankrijk
- Ius Commune
 - is niet dezelfde term als die voor de rechtsregels in geheel Europa
 - Wel = 1 methode → Maar die vernadert voortdurend

De scholen

1100 - 1250: Glossatoren

1250 - 1500: Commentatoren

1500 - 1600: Humanisten

1600 - 1800: Vernunftrecht

1500 - 1800: Praktische rechtsleer

1800 - 1900: Pandektisten

De Glossatoren 1100 - 1250

- Periode: 1100 – 1250
- Naam: Glosseren = kanttekeningen aanbrengen in de kant en tussen de lijnen
- Achtergrond: Scholastiek: gezaghebbende boeken, Bv. CIC → Doel prof is tonen dat het boek altijd gelijk heeft, is perfect

Onderzoek: methode van de Glossatoren

Vertrekpunt: het Corpus Iuris Civilis kan nooit fout zijn

- Probleem 1: onduidelijke passages
- Probleem 2: interne contradicties
- Oplossing voor 1: Uitleg in de Glosse → Door de studenten genoteerd
- Oplossing voor 2: Distincties: wanneer 2 passages elkaar tegenspreken, verklaart men dat door het gebruik van eenzelfde term, maar met een verschillende betekenis in die twee passages

Onderwijs: methode van de Glossatoren

Toen

- Glosse
- sedes materiae: kapstok → Sleutelpassages met verdere verwijzingen
- casus
- brocardica: korte, frapante slagzinnen die een algemene regel uitdrukken
- summa: samenvatting
- lectura: voorlezing
- repetitio: herhaling
- quaestio: Strijdvraag → discussie
- standaardglosse van Accursius* → Glossa ordinaria

Nu

- krabbels in cursus
- vindplaats Judit/Jura/Strada
- idem
- ezelsbruggetjes
- handboeken?
- ex cathedra les: prof vooraan, studenten stellen vragen
- praktische oefening
- grondige studie masters
- Nieuwe Dekkers?

Evaluatie

- Verwezenlijkingen:
 - Uitleggen CIC
 - Verwetenschappelijkten recht
 - Terminologie
- Beperkingen
 - Niet praktisch gericht
 - Niet systematisch
 - Geen Grieks
 - Sterk autoriteitsgebonden (prof is baas)

Figuren: Italianen

Accursius

De Commentatoren 1250-1500

- Standaardglosse Accursius: einde Glosse
- Periode: 1250-1500
- Naam: Uitvoerige commentaren op delen van het Corpus

Continuïteit met Glossatoren

Voortbouwen op Glossatoren

- Uitgangspunt: Corpus + Glosse, vooral in de Glosse
- Verdere ontwikkeling Scholastiek

→ Dus CONTINUÏTEIT

Breuk met Glossatoren

Maar ook: vernieuwing

- Glossatoren: enkel Romeins recht
- Commentatoren: Houden rekening met Niet-Romeins recht
 - Bestuderen met technieken Romeins recht
 - Subsidiare rol Romeins recht (Ius Proprium – Ius Commune) → Eerst lokaal recht, dan pas Romeins recht (Lokaal recht zeer eng interpreteren zodat men zeer vlug kan zeggen dat er geen lokaal recht is)
- Gevolgen: Nieuwe theorieën:
 - Statutenleer = begin IPR als wetenschap
 - Locus regit actum → Brocardica: de plaats regelt de vorm van de rechtshandeling
 - Lex patriae → Voor persoonlijke elementen: het recht van de plaats van herkomst
 - Lex loci rei sitae → voor zakelijke elementen: het recht van de plaats van de ligging
 - Nieuwe vormen van juridische literatuur
 - Consilia → Adviezen in concrete gevallen (Podesta: Bestuur van de stad aan edelman overgedragen)
 - Zeer goed betaald, bij evaluatie → Iets verkeerd → Geld aftrekken → Ze vragen dus advies van topjurist om zich in te dekken
 - Tractaten

→ **Conclusie: grotere invloed want ze houden meer rekening met eigen tijd!**

Figuren: in het begin Fransen, daarna Italianen

Bartolus → Book of authority → Werk uit de rechtsleer dat zo gezaghebbend is dat de rechters het als een wet beschouwen

De Humanisten

1500 - 1600

Periode: 1500 – 1600

Achtergrond: tegenhanger in de letteren van de renaissance in de beeldende kunsten

- Aandacht voor klassieke oudheid (voordeel) → Terugkeer naar de klassieke oudheid
- Minachting middeleeuwen (nadeel) → Term middeleeuwen komt van de humanisten. Rome – Midden – Humanisten

Juridisch humanisme: Op zoek naar zuiver Romeins recht

- Filologische methode: Taalkunde gebruiken (perfecte kennis Latijn en Grieks)
- Historische methode: telkens rekening houden met de historische context

Positief

- Onderwijshervorming
 - Nadelen bestaande onderwijs → Lang + Niet-systematisch (Oorspronkelijk 5 jaar rechten → Steeds langer +- 10 jaar)
 - Hervormingen: instituten
- Terugkeer naar de tekst van het CIC: Bijna perfect
- Betere kennis Romeins recht
- Relativering CIC → Dit is niet perfect, er staan fouten in

Negatief

- Voor studenten
 - Niet praktisch
 - Veeleisend → Ze willen perfecte kennis van het Latijn en het Grieks
- Voor het recht
 - Juristen als vitters
 - Romeins recht valt van voetstuk
 - Waardeloos worden van oudere verwijzingen

Evaluatie

- Humanisme: geeft bestaansrecht aan:
 - Praktische rechtsleer
 - Vernunftrecht

→ Slechte praktizijnen, maar goede proffen

Figuren

- Overal in Europa
- Maar vooral in Frankrijk
 - Politieke reden: Het Romeins recht is recht van de keizer → Duitse koning is keizer → Men geeft graag kritiek op Duitsers
 - Religieuze reden → Calvinisten (protestanten) → Op religieus vlak ook kritische mensen
- Mos Gallicus (Frankrijk, Humanisten) <-> Mos Italicus (Italië, Glossatoren)

Het Romano-Canoniek recht

- Uitgangspunt: kerk is erfgenaam van Rome
- Maar: geen CIC voor het kerkelijk recht
 - ➔ Oplossing: ca. 1140: Decretum Gratiani (Gratianus is monnik in de buurt van Bologna)
 - Vergelijkbaar met het werk van de Glossatoren, maar:
 - Andere inhoud (kerkelijk teksten: Bijbel, kerkvaders)
 - Is niet definitief, want: de kerk leeft nog, de paus maakt nieuwe wetten
- Decretalen van Gregorius IX
 - (Litere decretales = brief met kracht van decreet)
 - Officiële collectie door Ramon de Peñaforte (ook interpolatie)
- Liber extra (1234) = officiële verzameling
- Latere verzamelingen (regelmatig nieuwe collecties)
- Corpus Iuru Canonici (Geheel van kerkelijk recht ➔ Zo is de term Corpus Iuris Civilis ontstaan)
- Studie van het Canoniek recht (glossen en commentaar)

Wisselwerking Romano-Canoniek en Romeins recht

- Beide bestudeerd aan Univs (we studeren rechten en niet het recht ➔ én Romeins recht, én Romano-Canoniek recht)
- Invloed Romeins recht op Romano-Canoniek recht:
 - Rol paus ➔ Laatste grote monarchie (Paus = keizer)
 - Om paus te zijn moest men jurist zijn vanaf de 11e eeuw (laatste 2 geen jurist)
 - Methodiek van het Romeins recht
 - Analogieredeneringen op grond van CIC ➔ Ketterij is de majesteitsschennis uit het Romeins recht (procedurele waarborgen gelden niet meer)
 - CIC als geldend recht
 - Emancipatie tegenover theologie
 - Eigen proffen doe geen theologen zijn
 - Juridisering kerk
 - Kerk is clubje van juristen
- ➔ Pauselijke administratie is wereldwijd de beste geweest!
- Vooral invloed Romano-Canoniek recht op Romeins recht, redenen:
 - Belang kerk (officialiteiten= kerkelijke rechtbank)
 - Scheidsrechtspraak
 - Terreinen invloed ➔
 - Huwelijk, rol vrije wil, rechtszekerheid, ethische element, schuldbegrip

Invloed Canoniek recht op juristen

- Vooral middeleeuws
- Eindigt met Humanisten
- MAAR: Vernunftrecht ➔ Gestart met theologen

De verspreiding van het Ius Commune

Verschil:

- Gebieden met Romeins gewoonterecht: mediterrane wereld
- Gebieden met (zogezegd) Germaans gewoonterecht

De mediterrane wereld

- Italië
 - Romeinse traditie
 - Land van de Glossatoren en de Commentatoren
 - Gevolg: spontaan opkomen van Romeins recht
- Zuid-Frankrijk
 - Romeins recht is gewoonte
 - Pays de droit écrit
 - Maar: weerstand Franse koning, daarom:
 - Rex Princeps in regno suo = De koning heeft in zijn rijk de positie van de keizer
- Spanje en Portugal:
 - Reconquista = invloed Romeins recht
 - Belang: door de kolonisatie verspreiden Spanje en Portugal het Romeins recht
 -

Landen met massale receptie

(Ius Commune is wat het Romeins recht betreft enkel in de mediterrane, zuidelijke landen, vanaf de 16^e eeuw meer landen)

- Duitse rijk (groter dan huidige Duitsland)
 - Voor 1495: overheersen van Germaans gewoonterecht
 - Na 1495: Romeins recht in Reichskammergericht = opperste rechtbank (beroepshof voor heel het Duitse Rijk)
 - Probleem: lokale recht is te verschillend → Oplossing: Romeins recht toepassen
 - Gevolg:
 - Duitse recht = Ius Commune
 - Grote rol van de rechtsleer (vanaf 1495: prof zeer belangrijk)
 - Term rezeption = overname van het Romeins recht
- Schotland (onafhankelijk koninkrijk, aanvankelijk zeer primitief)
 - Aanvankelijk: Common law
 - Maar: is Engels → Engelsen willen Schotland overnemen
 - Daarom Ius Commune nemen → Zolang het maar niet Engels is → Schotland wil autonoom zijn
- De Verenigde Provinciën → Nederland!
 - Groot regionalisme → Rechtsleer vrij spel
 - Daarom:
 - Grote rol rechtsleer
 - Rooms-Hollands Recht = synthese van het inheemse recht en het Romeins recht waarin Romeins recht overweegt
 - Belang:
 - Zuid-Afrika: De Nederlanders nemen het Rooms-Hollands recht mee naar hun Kolonies
 - NBW

Pays de droit Coutumier (gewoonte houdt stand)

- Noord-Frankrijk
 - Romeins recht is subsidiair wegens succes rechtsleer over eigen recht
 - Maar: verbintenissen + roerende goederen → niet door de gewoonte geregeld
- Zuidelijke Nederlanden
 - Kleine impact van Romeins recht door homologatie van de costumen
 - Rechtsleer heeft hier vroeger dan in Frankrijk gezorgd voor werken van hoog niveau over het bestaande recht
 - Subsidiaire rol van het Romeins recht is hier net als in Frankrijk beperkt
 - Hoogste rechtbanken en de vorst staan minder vijandig tegenover het Romeins recht dan in Frankrijk

De buitenstaanders (vroeg contacten met het Romeins recht, dat later sterk aan invloed verliest)

- Zwitserland
 - Einde 15^e eeuw → Zwitserland scheidt zich af van het Duitse rijk → Men zet zich af tegen het Romeinse recht (is Recht van Duitse rijk)
- Engeland
 - Wordt gezien als het land waar het Romeins recht niet doorgedrongen is → Moet genuanceerd worden!

De periferie

- Noord-Europa
 - Ius Commune: vooral Canoniek recht
 - Wel Vernunftrecht
- Oost-Europa
 - Duitse invloed
- Centraal-Europa en Rusland
 - Invloed Basilika
 - 19^e eeuw

Succes Ius Commune, maar waarom?

Eigen kwaliteiten Ius Commune

- Is een proffenrecht
- Modern recht
- Geschreven recht

Steun van de machthebbers

- Keizer
 - Roomse keizer/Duitse koning ziet zich als erfgenaam van de Romeinse keizers → Romeins recht is dus erkenning van de keizer
- Paus
 - Ecclesia vivit lege Romana = de kerk leeft volgens het Romeins recht
- Andere vorsten
 - Het Romeins recht legt alle macht in hun handen → Ze hebben er baat bij (Rex princeps in regno suo)
- Steden
 - Hebben nood aan Romeinsrechtelijk geschoolde juristen
- Steun machthebbers: belang legisten voor 1302
 - Vlaanderen: wint in 1302, verliest vrede in 1305
 - Klacht 1305: Vlaanderen geen legisten
 - Maar:
 - Franse koning gebruikt ook niet-Romaans recht
 - Gwijde had
 - Legisten in Parijs
 - Zoon in Bologna
 - Geleerd recht tegen excommunicaties
 - Probleem: Ontslag juristen Gwijde
 - Gevolg: Verlies van vrede → Wijst op belang legisten

Voorkeuren Juristen

- Uitsluiten buitenstaanders
- Intellectueel snobisme
- Notarissen
- Luiheid
- Volledigheid

Zwakheid gewoonterecht

- Minder kwaliteiten
- Sterk verbrokkeld
- ongeschreven

Succes, maar ook verzet! Reactie gewoonterecht

- Romeins recht gaat in tegen gevestigde belangen
- Romeins recht is exclusief
- Gewoonte is volks
- Gewoonte is soms beter

➔ Autonome pogingen tot verbetering (12^e – 15^e eeuw)

Drie grote problemen gewoonterecht: gewoonterecht is

- Te verbrokkeld
- Een recht van boeren
- Niet geschreven

Tendens tot eenmaking tegen de verbrokkeling

- Bv. : Politieke eenmaking
- Bv. : Vrijwillig recht overnemen van andere plaats
 - Spontaan
 - Via hoofdvaart: bij een juridisch probleem zal een rechtbank advies vragen of zelfs een vonnis vragen aan een hogere rechtbank die geacht wordt wijzer te zijn

Tendens tot meer verwetenschappelijking tegen primitief karakter

Tendens tot meer professionalisering tegen primitief karakter

De voorsprekers

- Probleem: juristen kennen geen gewoonterecht
- Gewoonterecht is niet het recht van het volk want:
 - Soms oorsprong in de wet
 - Meestal in rechtspraak
- Probleem: Collectieve rechtsleer
- Maar: werkwijze: vraag- en antwoordspel met woordvoerder = voorspreker
 - Voorsprekers= makers gewoonterecht
- Kenmerken:
 - Opleiding in de rechtbank: nota's bewaren in zakken
 - Zijn voor alles juridische experts
 - Sociale status speelt een rol
 - Vormen een netwerk (gevaar voor fair trial)
 - Zetelen in meerdere rechtbanken
 - Rechtseenheid
 - Verspreiding rechtsregels
- Waarom onbekend?
 - Verdwijnen door opkomst legisten
 - Accentverschuiving van procedure naar regels
- Weinig bestudeerd
- Waarom verdwenen?

Verschriftelijking tegen mondelinge aard

- Aanvankelijk: mondeling: rituelen, maar nadelen
- Eerste fase: private optekening:
 - Meestal twijfelachtig niveau (vaak door voorsprekers, Bv. Contradicties Lois de Lille) Uitzonderingen: (goed niveau)
 - Nederlanden: Bottelgier/Boutillier → Somme rural
 - Frankrijk: Beaumanoir → Coutumes de Beauvaisis
 - Duitsland: Eike von Repgau → Sachsenspiegel
- Tweede fase: officiële optekening
 - Homologatie van de costumen = systematische optekening van gewoonterecht op bevel van de vorst

Homologatie van de Costumen (formeel gezien → wet, inhoudelijk gezien → gewoonte)

- Gevolgen voor karakter gewoonte
- Motor: vorst
- Frankrijk
 - Belangrijkste Costumen van Frankrijk zijn die van Parijs
- Nederlanden
 - Komt pas goed op gang na een ordonnantie van Karel V
 - Veel weerstand want anders dan in Frankrijk → grotere controle van overheid, minder inspraak bevolking
 - Bij scheiding Nederlanden is de homologatie nog niet afgehandeld
 - → Homologatie bleef onvolledig

Verschriftelijking: gevolgen (de vorst neemt de controle over, alles wat hem niet aanstond keurde hij niet goed)

Nadelen:

- Minder flexibel
- Minder democratisch

Voordelen:

- Kenbaarheid
- Wetenschap wordt mogelijk

De praktische rechtsleer 1500 – 1800

- Is antihumanistisch, maar
- Toch invloed Humanisme
 - Meer systematiek in het onderwijs
 - Aandacht voor een beter en verzorgder taalgebruik
- Relatie met commentatoren → Een rechtsleer gericht op de praktijk, die rekening houdt met de gewoonte
- Is echt Europees
- School van Romeins recht, maar ook van de gewoonte
 - Glossatoren → Commentatoren → Humanisten → Praktische rechtsleer
 - Zoals een Euromuntje: 1 Europese kant en 1 Lokale kant

Invloed universiteit op de gewoonte

- Verwetenschappelijking
- Verschriftelijking
- Eenmaking
- Adviezen geleerde juristen → ook adviezen over de gewoonte

Invloed gewoonte op de universiteiten

- Gebruik volkstaal, maar Latijn blijft belangrijkste
 - Europees succes: Latijn
 - Lokaal succes: Volkstaal
- Voorbeeld: Wielant in het NL en De Damhouder die deze werken uitgaf in het Latijn
- Nieuwe leerstoelen
 - Nog steeds meer en belangrijker leerstoelen voor Romeins recht
 - Lokaal recht
 - Andere gebieden dan het privaatrecht
- Aandacht voor rechtspraak
 - De 'noot' bij een tekst van rechtspraak → geschreven door een rechtsgeleerde
 - Commentaar → De arrêten
- Gedeeltelijke De-Europeanisering (dus: nationalisering)

De-Europeanisering (stukje verlies van Europees karakter)

- Invloed lokale element, Maar:
- Recht blijft Europees
- Toekomst is wel voor niet-Europees recht
- Grote verschillen in Europa
 - De achterblijvers: Frankrijk en de Zuidelijke Nederlanden
 - De hoogvliegers: de Verenigde Provinciën en Duitsland
 - De rest

Frankrijk

- Belang → Men streeft naar een droit de commun de la France op basis van het Parijse gewoonterecht, eerder vijandige houding tegenover het Romeins Recht
- Sterke impact humanisme
- Grote aandacht voor gehomologeerde costumen
- Al vlug groot verval(17^e-18^e eeuw → Franse Univs = Brol)(diploma kun je kopen)
- Figuren →
 - Du Moulin (16^e eeuw): de 'coutume de Paris' → Commentator op coutume van Parijs → worden opnieuw gehomologeerd
 - Loysel (1600): de rechtsspreuken (voor principes van gewoonterecht)
 - Domat (17^e eeuw): de systematiek want fan van Romeins Recht (ook Vernunftrecht)
 - Bourjon (18^e eeuw): de algemene principes
 - Pothier (18^e E): vader Code Civil → Zeer helder en begrijpbare stijl

Zuidelijke Nederlanden

- Ook hier later verval
- Ook hier een Droit Commun
- Wielant en De Damhouder

Verenigde Provinciën

- Sterke invloed Humanisme
- 1100-1500: Italianen
1500-1600: Fransen
1600-1700: De Hollanders
- Universiteit van Leiden
- Rooms-Hollands recht → mix Hollands en Romeins recht
- Grote figuren
 - Voet → Grote handboek voor iedereen in Europa
 - Hugo Grotius → **Zie gastcollege Grotius**

Duitsland: Usus Modernus Pandectarum

(moderne gebruik van de digesten → Romeins recht aangepast aan het recht van vandaag)

- Is sterk Romeinsrechtelijk
- 1100-1500: Italianen
1500-1600: Fransen
1600-1700: Nederlanders
1700-1800: Duitsers
- Gemeine recht : Romeins recht
- Aktenversendung = bindend advies van Proffen als rechters probleem hebben
- Nieuwe rechtstakken
- Vooral veel juristen (eerder veel dan grote)

Bolwerken van het Gewoonterecht

- Feodaal recht
 - Definitie = het recht betreffende de heren, vazallen en lenen
 - Overeenkomst tussen Vazal en heer
 - Vazal belooft heer trouw te dienen
 - De heer moet in ruil voor zijn bescherming en onderhoud instaan

- Belang: sterk verspreid over heel West-Europa (sterk verschillend van plaats tot plaats) → In zekere zin wel een Europees recht
- Libri Feudorum (boeken over lenen)
 - Compilatie van het in Noord-Italië geldend leenrecht
 - Door de Glossatoren toegevoegd aan het CIC
 - Geleerd leenrecht
- Feodaal recht blijft lang bestaan → op de Kanaaleilanden (2008 laatste feodaal recht verdwenen → Voor fiscale fraude)
- Invloed op:
 - Ons recht
 - Onze maatschappij:
 - French kiss → Komt van het Feodale contract
- Lex Mercatoria (klopt niet, mythe)
 - Vroegere theorie: gemeenschappelijk niet-Romeins recht van de handelaars
 - Maar nieuw onderzoek: is een latere mythe die berust op lobbying van de handelaars
- Engeland: **De common law**

Common Law

- Common Law <-> Civil law (continentaal recht)
- Common Law = rechtersrecht <-> Statute law (wettenrecht)
- Common Law <-> Equity
 - ➔ Betekenis die we gebruiken = Deel van het Engelse recht dat door de Koninklijke rechtbanken vanaf de 12^e eeuw ontwikkeld werd als een nationaal recht op basis van costumier Germaans en feodaal recht en Koninklijke wetgeving
- Opgelet!
 - Common Law = Engels
 - Ius Commune = Europees
- Traditionele visie: Engeland is anders, MAAR:
 - Common law is van oorsprong continentaal recht:
 - 1066: verovering Engeland → Normandiërs veroveren Engeland
 - Grote macht van de koning door de Curia Regis en Writs
 - Ervoor zorgen dat processen makkelijker voor de Koninklijke rechtbank komen via Writs = kattebelletje soortgelijk aan de Actio bij het Romeins recht
 - Gevolg: Uitbouw gemeenschappelijk recht: Common law → Oorsprong Normandisch recht
 - Common law is vooral rechtersrecht
 - Taal: Law French → Tot de 18^e eeuw (onverstaanbaar)
 - Vroege invloed Ius Commune op Common Law:
 - Gevolg: Engeland is ingeënt tegen de ziekte van het Ius Commune
 - Vaccarius(goedkope studentencursus), Glanvill, Bracton
 - Latere auteurs
 - Onderwijs in 'Inns of court' : weinig systematiek
 - Meegaan met advocaat = leerjongen
 - Teveel, men kan ze niet meer te slapen leggen

- Men koopt gebouwen → Inns of Court
- Ontwikkeling Equity
 - Geen nieuwe Writs meer vanaf de 13^e eeuw
 - Daarom optreden Chancery volgens Equity (kanselier beslist naar billijkheid)
 - Chancery : inspiratiebron is Ius Commune
 - Tweestrijd en verschil Common Law en Equity eindigt pas in de 19^e eeuw

→ Conclusie: Engels recht is continentaal, er is dus geen nood aan een bijzondere plaats voor Engeland

De verlichting

Een breuk ca. 1800

- Algemeen: Definitie verlichting = een maatschappijkritische stroming die stelde dat de mens, op basis van de rede, een ideale maatschappij kon opbouwen en zo het geluk kon bereiken
- Gevolgen:
 - Politiek: tegen klassiek absolutisme
 - Vorst alle macht → eigenbelang nastreven
 - Ofwel wordt vorst een verlichte vorst, ofwel wordt hij gedood
 - Streven naar vrijheid en gelijkheid (maar niet overal even snel)
 - Niet zoals bij ons → bij hen: adel - koning
 - Cultureel-religieus: <-> Kerk
- Vooruitgangsgeloof: eerste keer in geschiedenis → 'Wat nieuw is, is goed!'
- Aandacht voor onderwijs
- Recht = instrument van social engineering
 - Vroeger: recht als antwoord op probleem
 - Nu: recht om maatschappij te veranderen
- Recht wordt politiek instrument
- Maar: bestaand recht voldoet niet
 - Nood aan een nieuw recht op basis van de rede → Universeel recht
 - Recht dat overal, altijd en voor iedereen hetzelfde is
 - Nood aan een techniek om dit door te voeren → Codificatie
 - → Nieuw recht = vernunftrecht
 - → Nieuwe techniek = codificatie
- Maar: voorlopers daarvan
 - **wetgeving**
 - **universeel recht**

Wetgeving voor ca. 1800

- Uitgangspunt: oud = goed
 - Gevolgen:
 - Vernieuwing = terugkeer naar verleden
 - Beperkte rol wetgeving (2 wetten per jaar)
- Pauselijke revolutie (11^e eeuw): opkomst wetgeving door Gregoriaanse hervorming
- Wetgeving buiten de kerk in de middeleeuwen: beperkt
 - Niet algemeen, vooral lokaal
 - Niet openlijk
 - Niet vernieuwend
 - Uitzondering
 - Scandinavië: weinig mensen → makkelijk
 - Engeland ca. 1300 → Common law is rechtersrecht
 - Sicilië onder de Normandiërs
- Doorbraak absolutisme (1500)
 - Gevolg: Uitschakeling van lokale gewoonten
 - → Homologatie van de Costumen
 - Princeps legibus solutus, toch weinig nationale wetgeving
 - Uitzonderingen: Scandinavië, Engeland 16^e eeuw

- **Frankrijk:**
 - Geleidelijke evolutie van detailregelingen naar Code Civil
 - Ordonnanties uit de 15^e – 16^e eeuw
 - Gebreken → Gebrekkige systematiek, weinig privaatrecht
 - Belang voor wisselkoersen, administratie en gerecht
 - Ordonnanties van Colbert (minister bij Lodewijk XIV)
 - Bedoeling: via recht de economie stimuleren
 - Ordonnance Civile 1667
 - Gerechtelijke achterstand wegwerken → Mislukt
 - Misbruiken rechters vermijden
 - Ordonnance Criminelle 1670 (strafprocedure)
 - Ordonnance sur le commerce 1673 (handelsrecht)
 - Ordonnance sur le commerce des mers 1681 (zeerecht)
 - Gebreken
 - Weinig innoverend
 - Geen aandacht voor essentie
 - Ordonnanties van Daguesseau (Kanelier bij Lodewijk XV)
 - Ordonnance sur les donations 1731 (schenking)
 - Overgenomen in Code Civil
 - Ordonnance sur les testaments 1735 (Testament)
 - Overgenomen in Code Civil
 - Ordonnance sur les substitutions fidéicommissaires 1747
 - Erfstelling over de hand → Je duid de erfgenaam van je erfgenaam aan
 - Geen verder belang gehad
 - Gebreken → Weinig innoverend
 - Verschillen tussen Noord en Zuid zijn te groot voor 1 recht!
 - Volgende Fase: Code Civil: 1804
- **Zuidelijke Nederlanden**
 - Eeuwig edict (1611)
 - Edictum Perpetuum
 - Albrecht en Isabella
 - Spaanse Habsburgers hadden na afscheuring Ned, Enkel Zuid-Ned → Duur onderhoud
 - Isabella krijgt Zuidelijke Nederlanden
 - Krijgt geen kinderen → Terug naar Spanje
 - Belang niet overdrijven:
 - Kort: 40 artikelen
 - Weinig origineel → Vooral Frans gekopieerd
 - Weinig navolging
 - Andere wetten niet overdrijven qua
 - Omvang, Inhoud en Toepassing

Verlichting = universeel recht

- Kenmerken
 - Algemeen natuurrecht = elk universeel recht dat overal en voor iedereen geldt

- Universeel natuurrecht = universeel recht ontwikkeld op basis van de rede in de 17^e – 18^e eeuw
- Ouder dan verlichting
- Voorlopers
 - Spaanse Neo-Scholastiek
 - Scholastiek: Thomas Van Aquino (13^e eeuw)
 - Filosoof en theoloog die bestudeerd “Wat als Tiran aan de macht?”
 - Welk recht tegen Tiran? → Hoger recht: recht van God, vinden in de natuur (Schepping)
 - Weinig invloed
 - Herleving in Spanje in 16^e eeuw → Neo-Scholastiek → redenen:
 - Spanje grootmacht → verovering tegen Islam, protestanten, Zuid-Amerikaanse kolonies
 - Recht van anderen is niet goed, kunnen niet zomaar eigen ius commune opleggen
 - Dus: recht van God → God heeft hele wereld geschapen
 - Basisidee: nieuwe grondslag recht, want geen juristen
 - Evaluatie:
 - Progressief: algemene principes, internationaal recht
 - Ook conservatief: aanvaarden ongelijkheid, religieus gericht
 - Bepaalde invloed, want zijn theologen → Geen enkele Europese jurist lees theologen
 - Hugo Grotius
 - Zie gastcollege

Het eigenlijke vernunftrecht (het recht van de verlichting)

- Is autonoom → Los van God
- Is systematisch (Puffendorf, 17^e eeuw)
- Quasi-Mathematisch (Wolff, 18^e eeuw)
- Belang voortaan:
 - Recht = Logisch denken
 - Recht = Mechanisch denken
 - Onderscheiden algemene/ specifieke principes
 - Bv. algemeen contractenrecht t.o.v. bijzonder overeenkomstenrecht
 - Recht = volledig los van God
- Opgelet: Vernunftrecht: inhoud is Ius Commune, Systematiek en achtergrond niet
- 1100 – 1500: Italianen
1500 – 1600: Fransen
1600 – 1700: Nederlanders
1700 – 1800: Duitsers, maar:
 - Domat in Frankrijk :Veel van de structuren van het BW zijn afkomstig van Domat (Grotius gelezen → de ideeën van Grotius komen via Domat in het Franse recht)
 - Andere rechtstakken dan privaatrecht:
 - Strafrecht: Beccaria
 - Publiekrecht: Montesquieu

Codificatie

- Relatie met de verlichting
- Definitie: Oorspronkelijke onderneming, waarin men een geheel rechtsgebied behandelt in een comprehensief en exhaustief wetboek op een homogene, doorlopende en logisch-sluitende wijze
 - Niet: louter wetboek als verzameling van wetten
 - Oorspronkelijk onderneming: nieuwe tekst (knippen en plakken)
 - Geheel rechtsgebied: geen deelgebied
 - Comprehensief en exhaustief: alles staat erin
 - Doorlopende, homogeen, logisch-sluitend: systeem met verbanden, 1 geheel
- Voordelen:
 - In 1 klap alle recht vernieuwd (makkelijkere aanvaarding bevolking)
 - Verstaanbaar: ook voor niet-juristen
 - Innovatief
 - Rechtszekerheid: mogelijkheid tot duidelijke verwijzing naar tekst
- Gaat in tegen de gevestigde juridische orde, daarom:
 - Rechtsgeleerden: commentaarverbod
 - Rechters:
 - Bouche de la loi: mechanisch + zelf geen regels meer produceren
 - Cassatie als waakhond
 - Référé au législatif: waakhond van parlement ten opzichte van rechters (afgeschaft: 19e eeuw)
 - Groot prestige in België door houding in WOI en WOII
 - Circulair beroep
 - Geen HvB want die teveel macht t.o.v. lage rechters
 - Beroep bij gelijke rechter
 - Vrederechter
 - Oorspronkelijk
 - Verkozen
 - Geen jurist
 - Dicht bij de bevolking: alleen dit is overgebleven
 - Verschil België – Frankrijk: jurisdictions de proximité
 - Frankrijk had vrederechter afgeschaft, paar jaar later: “jurisdictions de proximité” (nabije rechtbank)
- Dus: in beide gevallen beleid mislukt
- Voorbeelden:
 - Scandinavië
 - Eerste codificatie: Denemarken (17e eeuw)
 - Hadden in middeleeuwen ook al traditie
 - Duitse wereld
 - 18e – 19e eeuw
 - Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch in Oostenrijk (ABGB)
 - Vooral het Burgerlijk wetboek

De Franse Code Civil van 1804

Ontstaan

- Weinig kans op in de 18^e eeuw, maar: Franse Revolutie
- Toch niet meteen codificatie
 - Geen politieke stabiliteit → linksen wilden geen wetten van rechtsen en omgekeerd
- Wel bij: Napoleon, want:

(Generaal die zich met recht bezig houdt, niet enkel vechten!)

 - Codificatie = element van orde
 - Werkt legitimerend
 - En bovendien
 - 1800: aanstelling 4 commissarissen:
 - Bigot – Prémeneu
 - De Maleville
 - Tronchet
 - Portalis (belangrijkste)
 - 1800-1804: bespreking ontwerp
 - 1804: uitgevaardigd
- Code Civil krijgt naam Code Napoleon? Reden:

(In 1807: Code Napoleon → in België de officiële versie nog altijd deze van 1807, die van Napoleon)

 - Politieke druk Napoleon
 - Persoonlijke betrokkenheid
 - Inmenging:
 - Personen en familierecht
 - Echtscheiding niet afschaffen → wilde zelf van zijn vrouw af
 - Zaken van militair belang
 - Bv. Napoleon maakte het zeer moeilijk om te bewijzen dat men vader is van een kind → extra premie voor soldaten: ze kunnen vrouwen zwanger maken

Bronnen

- Revolutionair recht = recht tussen Ancien Régime en Code civil
 - Vooral grote principes
- Vooral pre-revolutionair recht
 - Meer gedetailleerde recht
 - Afkomstig uit
 - Costumiere recht (Parijse gewoonterecht)
 - Ius commune
 - Droit commun de la France
 - Koninklijke wetgeving
 - Rechtspraak van parlementen

- Dus: continuïteit met oude recht
 - Elementen van breuk
 - Invoeringswet in CC heeft oude recht afgeschaft
 - Verbod aan RS/RL om te werken met oude recht
 - Afschaffing lokale normen
 - Elementen van continuïteit
 - Concrete rechtsregels afkomstig uit oude recht
 - Begin: CC wordt in context van oude recht geplaatst
 - Code Civil is eindpunt van eeuwenlange uniformisering in Frankrijk

Impact Code Civil

- **In Frankrijk**
 - Code Civil = eenheid
 - Vroeger: regio's sterke eigen identiteit
 - Verdringt lokaal recht
 - Code Civil = stabiliteit
 - Grondwet: zeer veel veranderingen
 - De Code Civil is de echte grondwet van Frankrijk
- **In België**
 - Deel Frankrijk vanaf 1795 → Code Civil automatisch van toepassing
 - Invoeren Codes van Napoleon
 - Frans recht = vreemd recht?
 - België en Noord-Frans recht
 - Eerdere Franse invloed
 - Geen nieuw wetboek
 - 1815 – 1830: reden: revolutie:
 - Nieuw BW voor België en Nederland opgesteld door Belg Nicolai
 - In werking: 1831
 - Niet ingevoerd want dan onafhankelijkheid
 - Ned → Belgisch BW, België → Frans BW
 - Wel uit nieuw BW gehouden: wetten erfacht en Opstal
 - 1831: oproep tot Belgische Codes (Raikem)
 - Voordat hij minister van justitie wordt
 - Raikem wordt Minister van Justitie, maar maakt toch geen nieuw wetboek
 - Juristen willen Frans recht
 - Raikem ook in parlement en procureur generaal van Luik
 - Toen geen scheiding der machten: ≠ instellingen, daarom niet ≠ personen
 - Mocht 400 postjes uitdelen → oorsprong politieke benoemingen
 - Aan vrienden
 - Vijanden: hoogste posities (Cass.) → niet verenigbaar met parlement

- Gevolg → Geen nieuw BW
 - Commissie van 1841
 - Prof Francois Laurent
 - Schitterend werk
 - Maar te politiek
 - Aangesteld door liberalen
 - Te progressief
 - Bv. Gelijkheid man en vrouw
 - Bv. Discriminatie ergernis als ouders niet getrouwd zijn (maar 50%) → Afschaft in '87 → Laurent al voorgesteld
- Opgelet!
 - Wel nieuw strafwetboek (1867) → Door Frankrijk
 - Wel nieuw wetboek van koophandel (2^e helft 19^e eeuw) → Niet van Frankrijk, wij waren meer geïndustrialiseerd
 - Wel nieuw gerechtelijk wetboek (1967)
 - → Maar zijn weinig origineel
 - Wel recente kleinere wetboeken
 - IPR (2004)
 - Vennootschappen (1999)
 - Probleem: uitholling wetboek van koophandel
 - Voorbeeld: hoe het wel moet:
 - Wetboek IPR
 - Gezamenlijk optreden proffen
 - Vlaming (Erauw) + Franstaligen (Fallon)
 - Rol senaat
 - Snel goedgekeurd dankzij senaat
 - Kamer: veel werk → gewoon 'ja' knikken
 - Senaat: weinig werk → werk doen
- **Impact in de rest van de wereld:**
 - Europa: Luxemburg, Nederland, delen van Duitsland en Zwitserland, Polen, Italië, Spanje en Portugal
 - Ook in: De Amerika's, Afrika en de Arabische wereld

Evaluatie Code Civil

Lage kwaliteit Code Civil

- Verwarrende terminologie
 - Roerend/onroerend en Erve/Cateil
 - Onroerend = niet verplaatsbaar → Schip = onroerend
- Onnauwkeurige of geen definities
 - Verbintenis niet in BW
- Contradicties
 - Definitie koop: Art 1583 <-> Art 1582
 - Art 1583: iets verkocht zodra jij akkoord
 - Art 1582: nee, je moet eerst aan andere geven
- Verkeerd begrip historische achtergronden
 - Causa (oorzaak)
- Achterlijk
 - Vertegenwoordiging: niet in BW, toch kende men dat
- Onvolledig
 - Milieu
- Geen ruimere visie
 - Wel discours préliminaire van Portalis (boekje met zijn visie)

Gebreken

- Verzet tegen Napoleon
- Verstaanbaar ≠ precies
- Lage kwaliteit
- Geen uitdrukking liberale individualisme
 - Contractenrecht vs. individuele vrijheid
 - Geen contracten tegen OO en goede zeden
- Is soms minder goed dan eigen recht
 - Bv. : In België
 - Betere publiciteit zakenrecht
 - Bv. probleem: dubbele verkoop: verkoop aan A en aan B
 - huis aan degene die eerst registreert bij hypotheekkantoor (niet in BW)
 - Democratischer familierecht

Waarom dan toch succes?

- There is no alternative
- Militaire macht

Gevolg

- Verdwijnen als de Franse macht weg is en er alternatieven zijn
- Uitzondering België: waarom?
 - Oorspronkelijk: België = Fra provincie
 - Bv. 1949: "Frankrijk" vervangen door "België", "Keizer" door "Koning"
 - Veel gewijzigd, zij het chaotisch
 - Bv. veel systemen a,b,c... / §,*, -... / bis, ter, quater.

Gevolgen Codificatie

- Creatie nationaal recht
- Uitschakelen:
 - Lokale gewoonte
 - Europese Ius Commune
 - Universele Vernunftrecht
- ➔ **Codificatie = zelfmoord van het Vernunftrecht**
- Nationalisering rechtswetenschap
- Nationalisering rechtsonderwijs
- Nationalisering Diploma's
- Achteruitgang recht in vele landen

Engeland: The odd man out

- Codificatie leek waarschijnlijk:
 - Bentham: pleitbezorger + uitvinder woord
 - Gebreken Engels recht
 - Onoverzichtelijk
 - Beperkte kenbaarheid (ongeschreven regels)
 - Verstard en weinig aangepast aan IR
 - Maar geen succes
 - Niet nodig voor rechtseenheid, al nationaal recht
 - Conservatisme
 - Beperkt ongenoegen tegen wantoestanden
 - Codificatie verdacht: afkomstig van absolute heersers
- Wel codificaties voor India

Nationaal recht in Europa

Door einde Ius Commune

Nationalisme

Verkaveling recht Europa wordt overgeplant op rest van de wereld

Het verkavelde recht in Europa en de wereld

De belangrijkste rechtsstelsels:

- Duits: Band met Ius Commune, maar verdwijnt in 1900
- Frans: voorbeeld van code
- Engels: Grote verspreiding

Duitsland: Overleven ius Commune

- Afwezigheid van een algemeen Duits BW
 - Wel plaatselijke Codes
 - Kodifikationsstreit: Thibaut <-> Savigny
 - Toch nog geen Duitse eenheid
- Historische school Von Savigny
 - Recht ≠ product van rede <-> Vernunftrecht
 - Recht = product volksgeist
 - Volksgeist = historische ervaring van een bepaald volk
 - Abstract filosofisch begrip
 - Dus: codificatie niet goed
 - Volksgeist → evolueert
 - Codificatie → momentopname
 - Verband met romantiek? Verwachting:
 - Tegen Romeins recht
 - Tegen Systematiek verlichting
 - Maar recht = wetenschap
 - Historisch: antiek Romeins Recht gebruiken
 - Tegen principes: Germaans recht is historisch recht
 - Oorsprong: humanisme
 - Systematisch
 - Historisch materiaal ordenen
 - Oorsprong: natuurrecht
 - Dus: weinig volks, wel professoraal

Savigny's erfgenamen

Zijn verdeeld

Romanisten

- A-historische studie: gebruikte materiaal is historisch, maar a-historisch bestudeerd
- Antiek Romeins Recht

Pandektisten

- Naam
 - Pandekten → Digesten
 - Verwijst naar volgorde en systematiek
- Doel: programma Savigny realiseren → Romeins recht overzichtelijk en wetenschappelijk bruikbaar maken
- Methode: pandektensysteem (systematische indeling-
 - Is een Begriffsjurisprudenz
 - Via logica uit basisbegrippen gedetailleerde begrippen afleiden
 - Ontstaan hiërarchieën en genealogieën
 - Externe elementen tellen niet mee
 - Systeem is sluitend: geen leemten
- Concreet in praktijk en onderwijs
 - Praktijk: enkel abstracte regel zoeken en zo afleiden
 - Onderwijs: enkel leren welk begrip in welk situatie toepassen
- Evaluatie, hoge kwaliteit, maar:
 - Crypto-vernunftrecht: sterk gelijkend
 - Soms wereldvreemd: geen rekening met niet-juridische elementen
 - Sterk formalistisch
- Invloed pandektisten
 - Enige Europese school in de 19^e eeuw
 - Hoog niveau
 - Banden
 - Met Romeins recht → overal aanvaardbaar
 - Vernunftrecht → economisch liberalisme
 - Grote figuren → Windscheid

Germanisten

- Pandektisten 'winnen'
- Niet belangrijk voor privaatrecht
- Wel grote culturele invloed
 - Germaans recht → Geen bronnen → kijken naar volksverhalen (Grimm)
 - Probleem: geen natwoord in sprookjes
 - Eigen sprookjes schrijven (Tolkien: prof Germaans)

Kritiek op de Pandektistiek: de Interessenjurisprudenz

- Door grotere aandacht voor sociale problematiek
- Door:
 - Germanisten: Vs. Individualisme van Romeins Recht
 - Interessenjurisprudenz
 - Recht is product van sociale conflicten
 - Figuren: Von Jhering
 - Schreef boek over Romeins Recht → Te ontgoocheld na deel 1 → Stopte
 - Belangenafweging door rechter
 - 'Links Progressief' maar neemt wel adellijke titel aan <-> Windscheid is conservatief maar neemt geen adellijke titel aan

Frankrijk na de codificatie

- Wat Napoleon wou
 - Doel Napoleon: stabiliteit
 - Daarom: Muilkorven
 - Rechtsleer → Commentaarverbod
 - Rechtspraak → Verbod op rechtsweigering, controle cassatie
 - Maar mislukt: vrijheid van beide
 - Verdere evolutie
 - École Romaniste
 - (Eerste) Exegetische school
 - Tweede exegetische school
- **École Romaniste**
 - Doorleven oude recht (als aanvulling of interpretatie)
 - Reden:
 - slenter en sleur
 - Onvolledigheid code Civil
 - Franse historische school
 - Figuren
 - Merlin de Douai
 - Functie bij tribunaal van cassatie
 - Sorteert probleem alfabetisch in boek
 - Zachariae: Duitser in Reinland (Frans recht) → Frans recht door goede Jurist (Duitser)
- **De eerste exegetische school (1830)**
 - Ontstaan
 - Nieuwe generatie: nieuw recht geleerd en dus toepassen
 - Uitgave voorbereidende werken
 - Meestal door Loqué → Makkelijk en goedkoop
 - Beter door Genet
 - Secretaris-generaal bij conseil d'état
 - Naam: uitleggen code Civil, maar:
 - Geen school (enkel groep mensen met zelfde methode)
 - Geen echte exegese
 - Exegese = woord per woord uitleggen
 - Hier: artikel per artikel uitleggen
 - Werkwijze
 - Uitgangspunt: suprematie wet
 - Weinig creatief
 - Slechte rechtsleer
 - Weekloon arbeider per pagina → Uitgerekt schrijven
 - Weinig systematiek
 - Weinig diepgang
 - Zeer filosofisch en Duits was te moeilijk
 - Niet zo bij rechtspraak
 - Rechtspraak bleef werken met oude recht
 - Verminderde helft 19^e eeuw
 - Sterker zelfbewustzijn Rechtspraak
 - Meer baseren op eigen precedënten

- Grote figuren
 - Troplong, Demolombe, Aubry en Rau (en B. Bouckaert)
 - Soms meer rechtsfilosofie
 - Weinig praktisch nut
 - Uitzondering: Aubry en Rau
 - Sterk door de Duitse rechtswetenschap beïnvloed
- **De tweede exegetische school (1880)**
 - École de la libre recherche scientifique heeft beperkte invloed
 - Jonge proffen
 - Meer rechtsbronnen dan wet bekijken, maar:
 - Praktijk
 - De rechtspraak had daar altijd al rekening mee gehouden
 - Geen echte nieuwe school
 - Vooral bekijken rechtspraak
 - Vooral Cassatie
 - Weinig kritisch
 - Aandacht voor sociale wetenschappen blijft beperkt
 - Wel hervorming onderwijs: Praktische oefeningen, nieuwe vakken (sociologie)
 - → Conclusie: eigenlijk mislukt
 - Grote figuren:
 - Esmein: herwerkt Aubry en Rau
 - Geny: kijkt ook naar gewoonte
- **Exegetische school in België**
 - België volgt Frankrijk, want:
 - Verfransing (vooral na 1830)
 - Rechtsleer:
 - Universiteiten: onderwijs in het Frans
 - Buiten de universiteiten: armoede troef
 - Wetgeving: geen authentieke teksten in het Nederlands
 - Praktijk: meer Nederlands
 - Notarissen: Nederlands uit fiscale overwegingen
 - Rechtspraak: complexer
 - Basisregel: meer elitair = Franser
 - Cassatie
 - Hoven van Beroep
 - Lagere rechtbanken verschillen naargelang provincie en soort rechtbank
 - Verklaring verfransing
 - Elite = Frans (juristen = elite)
 - Gebreken van het Nederlands als taal (vel dialecten) en als rechtstaal (geen termen)
 - Piraterij
 - Geen bescherming auteursrechten
 - Boeken kosten veel
 - Gewoon Frans boek kopiëren
 - Zuivering magistratuur na 1830 (Raikem)
 - Benoemt enkel Fr-taligen, soms tweetaligen

- Slecht onderwijs
 - Minder goede proffen
 - Diploma voor prof is niet vereist
 - Centrale examens
 - Enkel theorie
 - Examinator ≠ lesgever
 - Men gaat niet naar de les, examinator vraagt uit Frans handboek
 - Niet voor alle vakken
 - Programma
 - Veel vakken niets te maken met recht
 - Titel doctor in de rechten
 - Eerst: doctoraat laten schrijven en trainen op beantwoorden vragen → overbodig
 - Dus: doctor als je 5 jaar rechten studeerde
- **De tweede exegetische school in België : Picard (niet kennen)**

Engeland

- Precedentenrecht = conservatief, maar:
 - Afschaffen oude wetten → afschaffingwetten → Repeal acts
 - Afschaffing onderscheid equity en common law → Nu 1 systeem
 - Universiteiten
 - Oxford en Cambridge: altijd Romeins recht en Kerkelijk recht
 - Nu ook Engels recht
- Gebeurt echter langzaam
 - Cram schools: in 12 weken hard leren en diploma krijgen
 - Vragen bij Engelse juristen
- Blijft te technisch en formeel

Het BGB: het einde van het Ius Commune

- Ontstaan en bronnen
 - Duitse eenmaking (1871)
 - Invloed historische school, maar ruzie tussen Germanisten en Pandektisten (Windscheid) → Pandektisten winnen
 - BGB van kracht in 1900 (einde van het Ius Commune in Duitsland)
- Kwaliteiten en gebreken
 - Kwaliteiten: zeer wetenschappelijk (door goede proffen)
 - Gelaagde structuur → Van algemeen naar specifiek
 - Definities
 - Kruisverwijzingen
 - Maar ook ruimte voor evolutie
 - Generalklauseln = opzettelijke vage bepalingen die de rechter toelaten naar billijkheid recht te spreken
 - Gebreken:
 - Weinig democratisch
 - Generalklauseln openen deur voor Nazi's
 - Moeilijk te veranderen
 - 1 verandering → veel vernaderen
 - Moeilijk te begrijpen door buitenstaanders

- Invloed
 - Weinig letterlijk overgenomen
 - Wel invloed op:
 - Aanpassingen ABGB (Oost)
 - ZGB: Zwitserse Bürgerliche Gesetzbuch
 - Zijn begrijpelijker
 - Ook veel invloed
 - Turkije: Attaturk neemt letterlijk ZGB over
 - Jongere wetboeken: Italië, Portugal, Nederland
 - Japan (2 jaar)
- Belang BGB voor vandaag
 - 1. BGB: verzoenen diverse rechtstradities in Duitsland (Rijnland met Frans recht, Pruisen met Allgemeine Landrecht, Beieren met Codex Maximilianeus etc.) Cf. Europa vandaag
 - 2. Duitse oplossing: vaak kiezen voor meest verspreide, niet altijd beste oplossing Cf. Europa vandaag
 - 3. BGB: in voorbereiding erop niets doen: want BGB komt toch (cf. België) snel eigen wetboek maken zodat men BGB kan beïnvloeden (cf. Nederland)
 - 4. Duitsland: veel juristen: gevolg: veel commissies voor BGB Cf. Europa vandaag
- Gevolgen
 - Definitieve einde Ius Commune
 - Overal nationaal recht

Het recht in Duitsland, Frankrijk en Engeland: gemeenschappelijke elementen

- Gelijkenissen
 - Sterk technisch-formalistisch: toepassen van regeltjes
 - Weinig externe elementen
- Verschillen
 - Belang rechtsbronnen
 - Systematisatie
 - Duits: zeer systematisch
 - Engels: chaos
 - Frans: tussenin
- Maar naar elkaar toegroeien
 - Belang wetgeving stijgt
 - Duitsland en Frankrijk: Belang rechtspraak stijgt
 - Engeland: meer universiteiten

Europees recht in de 20^e eeuw

- Twee wereldoorlogen = zelfmoord van Europa → verlies wereldmacht
- Gevolgen voor het recht in Europa: uitgeblust
 - Blijft technisch en autoriteitsgebonden denken
 - Wel, nieuwe rechtsgebieden, veranderingen rechtsbronnen (Algemene rechtsbeginselen)

- **Stagnatie, verstarring door:**
 - Continuïteit met de vorige periode
 - Snel veranderen recht
 - Populariteit rechtenstudies
Gevolg: bemoeilijken toegang tot beroep en grote greep juridische beroepen op opleiding
 - Geen vernieuwing door groter belang recht en nieuwe rechtsgebieden
 - Bewijs van verstarring: curricula
- **Een voorbeeld: Henri De Page**
 - Wie?
 - Student rechten
 - WOI: 4 jaar aan front
 - Daarna saai leven: recht en zijn vrouw belangrijk
 - Theorie:
 - Sociologisch rechtsoptivisme
 - Rechtsregels halen uit maatschappij
 - Gouvernement des juges
 - Gebeurt door rechters
 - Om theorie te illustreren: *Traité élémentaire de droit civil Belge*
 - Titel: elementair traktaat van het Belgisch burgerlijk recht
 - Werkwijze bij schrijven: alles met de hand
 - Succes (lieveling cassatie)
 - Cassatie citeert vaak De Page
 - De Page verwijst zelf vaak naar Cassatie
 - Ook mislukking: bewijst theorie niet
 - Blijft een soort tweede exegetische school
- **Duitsland verliest leiderschap (aan de VS)**
 - BGB
 - Duitsland verliest moreel gezag
 - Emigree lawyers
 - Geëmigreerde juristen
 - Duitse topjuristen naar Amerika

De toekomst: rechtspluralisme

Nationaal recht onder vuur door:

- Internationaal recht
- Europese eenmaking
- Regionalisering
- Opkomst van niet-Europees recht (Amerikaans en niet-Westers)

Amerikaans recht

- Amerika legt zijn regels op: Bv. Haven van Antwerpen volt veiligheidsregels van VS
- Belang Amerikaans recht
 - Wordt ons soms opgelegd
 - Vernieuwend
 - Grote eerbied voor recht in de VS (iedereen kent daar de GW)
 - Groter belang recht in VS
- Rechtsgeschiedenis VS
 - Voor revolutie: Engels recht (kolonie)
 - Na revolutie: Origineel Amerikaans recht
 - Veel Amerikanen stammen af van Duitsers → GW gedrukt door Dutisers (substantieven in hoofdletter)
 - 1776 – 1865: Legal Instrumentalism
 - 1776: onafhankelijkheid
 - Recht = instrument voor economische vooruitgang
 - 1861 – 1865: Burgeroorlog
 - 1865 – Jaren 30: Legal Formalism
 - Universele en constante regels
 - 'Bankrekening bepaalt hoe belangrijk je bent'
 - 1865 – Jaren 30: Kritiek Legal Formalism
 - Muckrakers = onderzoeksjournalisten die undercover gaan
 - Landgell (case method: hoe is belangrijker dan wat)
 - Decaan rechtsfaculteit Harvard
 - Nadruk in les op 'wat rechters doen'
 - Case method = Leren aan studenten hoe rechters regels (vonnissen en arresten) maken
 - Oliver Wendell Holmes Jr.
 - Recht komt uit maatschappij
 - 'The life of the law has not been logic, it has been experience'
 - Roscoe Pound
 - Sociological jurisprudence = rechter is social engineer, hij moet rekening houden met het feit dat hij de maatschappij vormt
 - Brandeis Brief
 - Legal Realism: recht = rechtvaardiging vooroordeel rechter → gevolg
 - Rekening houden met persoon rechter (advocaten)
 - Geen vaste waarden meer

- Onder Roosevelt doorbraak hervormers
 - Nieuwe richtingen → mislukten want Supreme Court wilde geen hervormingen
 - Supreme court: oude rechters, ze blijven tot ze willen → Conservatief
 - Roosevelt: nieuwe progressieve rechters → Legal Liberalism
- WOII – jaren 60: Legal Liberalism
 - Legal Liberalism = recht als taak creatie van rechtvaardige maatschappij en strijd tegen sociaal onrecht
- Vanaf jaren 70: Kritiek op Legal Liberalism
 - Bv. : theorie van original intent:
 - We moeten kijken naar de oorsprong: de GW
 - GW lezen zoals toen, geldt nog steeds
 - → Geen progressieve maatregelen
- Gevolg: Judicial Activism van links en rechts, maar ook Legal Conservatism zodat Legal Liberalism overeind bleef
 - Van rechts
 - Rehnquist: zeer conservatief, opperrechter Supreme Court tot 2005
 - Law & economics (Posner): efficiëntie belangrijk, alles afwegen aan kosten-baten-analyser
 - Van links (stelt weinig voor)
 - Critical legal studies: enkel populair op universiteit, geen andere invloed
 - Legal feminism (law & gender): vrouwenrechten
- Sinds 2005: Robert Court: Liberals in de minderheid

Invloed VS in Europa

- Amerikaanse rechtsscholen hebben weinig invloed bij ons in de 20^e eeuw
- Reden
 - Mentaliteit
 - In VS: rechters niet objectief
 - Bij ons: rechters onafhankelijk
 - Democratisering
 - VS: kleine groepen studenten
 - Bij ons: veel studenten
- Wel: in de 21^e eeuw opleggen van Amerikaans recht

Gebreken Amerikaans onderwijs

- Weinig Systematisch: 'prof stelt vragen, wij moeten antwoorden'
- Weinig efficiënt
- Je leert geen recht, wel hoe proces te winnen (pleiten primeert)

Opkomst niet-Europees recht: het niet-Westerse recht

Vroeger niet belangrijk → Receptie Europees recht in de wereld

- Niet louter door kolonisatie (Vrijwillig: Turkije, Japan)
- Meestal wel, dus beter: legal transplant in plaats van receptie
- Gevolg → niet-Europees recht werd niet bestudeerd

Belang niet-Europees recht neemt toe

- Buiten Europa
 - Groter belang rest van de wereld
 - Groter zelfbewustzijn
 - Vroeger deden ze wat ze wilden
 - Inheemse volkeren eisen rechten
- In Europa
 - Invloed Europese eenmaking: nadruk op gelijkheid en verschillen met wereld
 - Invloed immigratie: confrontatie met praktijken
 - Gevolg: → Nood aan studie niet-Europees recht en zijn geschiedenis
 - Anders: overschatten rol Westers als instrument van ontwikkeling
 - Jaren 60 en 70: Law & Development movement = de rest van de wereld kan zich maar ontwikkelen door het overnemen van Westerse concepten
 - Nieuwe versie vanaf einde jaren 90: legal origins: Common law beter dan Civil law, maar:
 - Tegenvoorbeelden
 - Rol andere factoren dan recht
 - Rol eigen rechtstradities
- Probleem: studie niet-Westerse rechtsgeschiedenis
 - Probleem: bronnen
 - Niet veel teksten, veel mondeling
 - Geschreven bronnen zijn vaak van Europese buitenstaanders
 - Veel talen → Europa enkel Latijn vroeger
 - Grote thema (vanaf 16^e en 19^e eeuw): confrontatie tussen inheemse en Europese recht
 - Receptie Westers recht
 - Maar nuance:
 - Europees recht verschillende rechtstelsels
 - Inheems recht zeer verscheiden
 - Ook derde partijen
 - Maar: niet-Europees recht is vaak al Europees
 - Vb. Stamhoofd in Afrika door Europa ingevoerd
→ Kolonisatie sluit deal: "jij stamhoofd en drukt stam"
 - Let op: Europees recht buiten Europa ≠ binnen Europa
→ Vaak vereenvoudigd
 - Recht is veranderlijk

In Europa: Europeanisering

- Europese integratie
 - Gebrek aan dynamiek, maar Europese integratie (na WOII)
 - Eenmaking
 - Eenmaking recht
 - Voordelen
 - Economisch → importbeperkingen andere landen
 - Kwaliteit recht → Meer topproffen samen
 - Werken en studeren → Nationaal recht maar in 1 land
 - Eigenlijk re-Europeanisering want al Europeanisering bij Ius Commune
- Problemen met eenmaking recht door codificatie
 - Oproepen voor één codificatie
 - Voorbeeld recente codificaties
 - Italië: geen goed voorbeeld (fascist: Mussolini)
 - Portugal: ook niet goed (Dictator: Salazar)
 - Nederland

Nederland: Het nieuw Burgerlijk Wetboek (NBW)

- Makers (2 grote figuren)
 - Meijers
 - Een groot geleerde
 - Een groot Nederlander
 - Joods → mag geen les geven in Leiden (WO II) → protest decaan → sluiting universiteit
 - Overleeft oorlog + Nederland zoekt held → Meijers
 - 1947: nieuw BW schrijven
 - Stilstand na zijn overlijden (1954) door gebrek aan coördinatie
 - Snijders
 - Trekt de zaken recht
- NBW: Democratisch: Vraagpuntenprocedure
 - Details door juristen, grote politieke vraagstukken vragen aan parlement
 - Nederlandse uitvinding? Eigenlijk al bij BW van Nicolai
 - Succesvol? Maar 2 keer toegepast, want anders te veel discussiepunten
- Kenmerken
 - Vergelijkbaar met BGB
 - Gelaagde structuur, maar schakelartikelen
 - Duidelijker, maar niet altijd
 - Veel rechtsvergelijking
 - Dus makkelijk om andere landen te inspireren
 - Geen apart handelsrecht
- Succes NBW
 - In Nederland
 - In buitenland: invloed bij ex-communistische landen die nieuw BW willen
- Maar: lange bevalling
 - Tijdverlies tussen Meijers en Snijders
 - Officieel 1947 – 1992, maar tot 2002: Oud B.4
 - Reden: Notarissen: Van Mourik
 - Was niet akkoord over erfrecht
 - Kon alle notarissen overtuigen
 - Is eigenlijk nog steeds niet af: B.7A

→ Dus Nederland: ook geen goed voorbeeld

Hoe recht eenmaken?

- Oproepen voor een codificatie
- Voorbeelden recente codificaties
 - Italië: Niet goed
 - Portugal: Niet goed
 - Nederland: Duurde te lang

→ Conclusie: enkel op zeer lange termijn mogelijk

Maar voorbeeld Ius Commune

- Extern recht: Van Caenegem (Ugent)
- Intern recht: Zimmermann (Topjurist van Europa)
- **Vroeger 1 recht in Europa door proffen: Het Ius Commune → Nu nieuw Ius Commune door Proffen**
 - Commissies
 - Landocommissie + Studygroup on a European Civil Code
 - Publicatie 3 delen van Principles of European Contract Law
 - ESG: werkt aan 1 Europees BW
 - ACQUIS group (systematiseren bestaande recht)
 - Commissie Storme (Procesrecht) → Eenmaking procesrecht in Europa
 - Zelfs Bv. Commission on European family law
 - Veel obstakels
 - Nationale gevoeligheden
 - Frankrijk: ons BW is al zeer goed
 - Engeland: anders rechtsdenken
 - Vooral in familierecht
 - Niet-aangepast rechtsonderwijs
 - Geen modern CIC (Van Gerven is gestart met een te schrijven)
 - Onderlinge verdeeldheid
 - Taalproblemen
 - Engels → Slechte rechtstaal + kent men niet overal
 - Omvang van de Unie (Mixed legal systems = mix Common Law en Ius Commune)
 - Bv. Zuid-Afrika en Schotland
 - Komt door Nederland want Nederland had hier veel invloed
 - Democratisch deficit: alles door proffen, volk niets mee te maken
 - Desondanks gaat alles snel
 - 1990: boek Zimmermann
 - 2001: resolutie Europees Parlement: in 2010: 1 gemeenschappelijk contractenrecht
 - 2003: Europese Commissie: plan voor common frame of reference voor contractenrecht
 - Gemeenschappelijke systematiek en terminologie
 - 2008: voorlopige versie
 - 2009: Joint Network on European private law: DCFR
 - 2011: Expert group: optioneel verdragsrecht ofte 'Blue Button'
 - Recent opengooien grenzenadvocatuur + notariaat

- Gevolgen
 - Kansen voor jongeren
 - Want zij hebben nieuw recht geleerd
 - Alles wordt eenvoudiger voor jurist
 - Maar ook regionalisering

Ook regionalisering

Vroeger:

- Europees recht : Ius Commune
- Plaatselijk recht: gewoonterecht

Toekomst:

- Terugkeer Europees recht: Nieuw Ius Commune
- Ook terugkeer plaatselijk recht

Voorbeeld België:

- Na 1830 Frans recht wegens Verfransing
- Vanaf 1873 Vernederlandsing
 - Taalwetten
 - Taalwet van 1873: voor strafrechtelijke procedure (eerste)
 - Taalwet van 1935
 - Territorialiteitsprincipe: in Vlaanderen → Nederlands
 - Belangrijk rol van het Rechtskundig Weekblad
 - Oprichting door Victor
 - Redenen: veel abbo's op korte tijd
 - Vervlaamst Rechtspraak
 - Oorsprong: bedelen om arresten want weinig
 - Later: rechtspraak enthousiast → stijging Vlaamse arresten
 - Band met balie: Nederlandse balie ook enthousiast
 - Succes in 1935: taalwet
 - Ruzie met Journal des Tribunaux
 - Aanvankelijk: Belgisch (zelfs Vlaamsgezind)
 - Jaren 60: definitieve gelijkheid
 - Rol tijdschrift voor Privaatrecht
 - Belangrijk om niveau van Vlaanderen op te krikken, want we staan achter op de Franstaligen
 - Nu beste tijdschrift (Marcel Storme)
 - Betere status Nederlands
 - Algemeen
 - Als rechtstaal
 - 1898: authentieke Nederlandstalige versies van nieuwe wetten
 - Nog altijd alles voor 1898: enkel authentiek in Frans

- Nederlandstalige rechtsleer
 - Prille begin: einde 19^e eeuw (enkel straf- en strafprocesrecht)
 - Doorbraak in jaren 1920
 - Vernederlandsing van onze faculteit
 - Sommige vakken nog tweetalig
 - Kluyskens (VRG)
 - Prof Kluyskens: Handboeken over burgerlijk recht in Nederlands
 - Stimuleert oprichting VRG (oorsprong: pleiten in Nederlands)
 - Late vernederlandsing: een illustratie
 - Vertaling van onze wetten van 1898
 - Burgerlijk wetboek vertaling
 - Vanderlinden: niet gebruikt → Nederlander
 - Simon & De Beus
 - Interbellum
 - Officiële vertaling, maar niet authentiek
 - Wel: in onderwijs, rechtbank, administratie
 - Niet: door rechter gebruikt
 - Commissie van Dievout: 1961
 - Nog van toepassing
 - Wetboek van Koophandel: 1997 → Zeer laat!
- Gevolgen Vernederlandsing
 - Uiteengroeien recht in België
 - Referentiewerken
 - Tijdschriften
 - Rechtspraak
 - Baas is in arbeidsrechtbank in Vlaanderen beter af
 - In Wallonie, werknemer beter af
 - Buitenlandse invloeden
 - Vlaanderen: kijken naar Nederland, Duitsland, Frankrijk, UK
 - Wallonië: kijken naar Frankrijk en Italië
 - Balies
 - Geen nationale Balie: Maar Vlaamse en Franstalige (met 1 Duitse)
 - Minister van Justitie
 - Sprake om op te splitsen
 - Opvattingen grote publiek
 - Bv. Jonge crimineel:
 - Vlaanderen: Streng straffen
 - Wallonië: opvoeden
 - → Vroeger omgekeerd! → Niets te maken met aparte etnie

- Resultaat vernederlandsing
 - Absurdistan
 - Bv. strafprocedure moet verbeterd worden → Vlaanderen en Wallonië willen anders
 - Ofwel: niets gebeuren
 - Ofwel: compromis → politiek goed, juridisch lage kwaliteit
 - Verdwijnen Franse invloed ≠ ontstaan Belgisch recht → Wel regionalisering recht in België
 - Opgelet
 - België louter als voorbeeld
 - Ook elders, Bv. UK
 - Opkomst van Schotland: eigen parlement
 - Gaat soms verder: Catalonië → BW van Catalonië

Gevolgen regionalisering

- **Terugkeer ius commune + ius proprium**
- Conclusie: toekomst = rechtspluralisme**